

JANURIK TÍMEA

A TANÁRI PROFESSZIÓ ÉRTELMEZÉSE FINNORSZÁGBAN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ISKOLAI ZENETANÁROK HELYZETÉRE

Bevezetés

Finnország oktatása a nemzetközi tanulói felmérések (IEA, PISA) kimagasló eredményeinek hatására a kutatók fókuszába került, számos magyar tanulmány is vizsgálta sikerességük okát (Baranyi – Nagy, 2020; Mihály, 2009; Perjés, 2014). További kutatásokkal keresik a pedagógusképzők a sikeres tanítás-tanulási folyamat okát, így a tanári felkészítést és a tanügyi dokumentumokat vizsgálják (Falus, 2011; Hunya, 2016; Iivonen, 2016; Kálmán, 2016; Kálmán, 2011). Csíkos (2012) megállapítása szerint az ország tanulói eredményei összefüggésben lehetnek társadalmi-oktatáspolitikai jellemzőkkel, melyből kiemelendő a finn pedagógusképzés kutatásorientált alapelve.

Az általános finn szemlélet része az élethosszig tartó tanulás és az a vélekedés, hogy a szakmai fejlődés emberi fejlődést is eredményez (Kálmán, 2011). Jelentős tényező az olvasás megbecsültsége, ezzel együtt a könyvtárak magas színvonala. Szoros a könyvtárak és az iskolák együttműködése (Zakar, 2015). A kizárólag eredeti nyelven vetített filmek általánosan bevett gyakorlata a nyelvtudást támogatja (Zakar, 2015). Az édesanyák magas iskolai végzettsége (Mihály, 2009) is a tanulással kapcsolatos általános finn szemlélet fontosságát támasztja alá. Az esélyegyenlőség megteremtésének sikerességét mutatja, hogy azok a diákok is OECD-átlag feletti eredményeket értek el a PISA-teszteken, akik alacsony társadalmi státusú családban nevelkednek (Kinyó, 2008).

Ugyan a legutóbbi PISA-teszteken már nem teljesítettek olyan jól a finn diákok, mint a korábbiakon, ám így is figyelemre méltó a finn tanári pálya, valamint a pedagógusképzés megbecsültsége, tanulmányom fókuszában különösen a zenetanárképzése. Míg a leendő iskolai ének-zene tanárok képzési struktúrája hasonló, addig a képzés tartalma eltér a magyar rendszerétől, ugyanis az iskolai zeneórák felépítése és a foglalkozás tartalma is jelentős különbséget mutat a hazai ének-zene óráktól. A tanulmány a finn ének-zene tanári képzés és az iskolai zeneórák sajátosságait kiemelve mutatja be a pedagógusképzés és a tanári professzió sajátosságait.

Az iskolarendszer és a tanári professzió Finnországban

A finn iskolarendszer kialakulása

A 17. századi vallási reformáció nagy hatással volt az oktatás reformjára, így a társadalmi fejlődésre is. 1640-ben alapították Finnország első egyetemét Turku városában, mely az akkori Svéd-Finn Királyság harmadik egyeteme volt. Jelenleg is különböző képzéseket, így tanárképzést is nyújt hallgatóinak (UTU, 2022). 1649-ben megnyílt az első középiskola is, ám történelmi okokból csak 1858-ben tanulhattak finn nyelven a diákok. 1872-ig a középiskolák egyházi irányítás alatt álltak. Johannes Gezelius püspök 1658-as reformjának célja a mindenkire kiterjedő oktatási rendszer létrehozása, az analfabetizmus felszámolása volt. Kizárta a társadalomból azokat, akik nem tudtak olvasni. 1921-ben nyolc tanév elvégzésére kötelezte a diákokat az állam, majd 1962-ben kilenc év lett a tankötelezettség. A második világháborút követően az oktatás expanziója széles rétegek számára tette lehetővé az oktatást a nagyvárosokban működő ingyenes szállással és közlekedéssel, mely azóta is igénybe vehető (Mihály, 2009).

A finn iskolarendszer napjainkban

A finnországi diákok hét- és tizenhat éves koruk között tankötelesek. A tanév augusztus közepétől május végéig tart egy egyhetes karácsonyi szünettel, ehhez a nyári időszakban tíz hét szünetet kapnak a tanulók. A finn komprehenzív, úgynevezett peruskoulu iskolák közel azonos színvonalon működnek heterogén tanulói csoportokkal (Baranyi–Nagy, 2020), így megteremtve az esélyegyenlőséget a finn iskolákban (Perjés, 2014). Az iskolai osztályok maximális létszáma 32 fő, ám napjainkban egyre elterjedtebb, hogy nem osztályokba, hanem különböző összetételű csoportokba vannak beosztva a tanulók (Kádár, 2020). A fogyatékossgal rendelkező, illetve a svéd anyanyelvű gyermekek speciális iskolákban tanulhatnak (Mihály, 2009).

A magyar rendszerhez hasonlóan – de nem kötelezően – hároméves korig bölcsődébe, hatéves korig óvodába járhatnak a gyermekek, ezeket az intézményeket az önkormányzatok tartják fenn. Az óvoda utolsó évében iskolaelőkészítőbe (Medovarszki, 2021), majd hét- és tizenhat éves koruk között általános iskolába járnak a gyermekek. Az iskola első hat évében osztálytanító foglalkozik velük (Baranyi–Nagy, 2020), ám nincs minden iskolában osztályfőnök, és legtöbbször csoportbontásban zajlanak az órák (Kádár, 2020). Ezt követően választhatják az érettségi vizsga lehetőségét is biztosító, szakmát adó vagy az általános középiskolát. Itt az egyetemi rendszerhez hasonlóan saját maguk állíthatják össze az órarendjüket, illetve felvehetnek más iskolákból is tantárgyakat. Évismétlés csupán kis számban

fordul elő (Baranyi–Nagy, 2020), a tanulók eredményei között kismértékű a különbség (Perjés, 2014). A két középfokú iskolatípus között biztosított az átjárás, illetve a középfokon továbbtanulni nem kívánó gyermekek elvégezhetik az egy év kiegészítő képzést, a 10. osztályt. A munkatapasztalat fontosságát a diákok már a kilencedik évfolyamon megtanulják, amikor két hetet kell eltölteniük egy általuk választott munkahelyen (Baranyi–Nagy, 2020).

A főiskolák és az egyetemek a bolognai rendszernek megfelelően alap- és mesterképzést nyújtanak. Előbbi intézmények három és fél, illetve négy év alatt elvégezhető alapképzést nyújtanak, a mesterképzés egy vagy másfél év időtartamú, melynek feltétele a már megszerzett szakmai tapasztalat. Mindkét típusú mesterképzés után lehetőségük van a hallgatóknak doktori képzésre jelentkezni (Baranyi–Nagy, 2020). Számottevő a felnőttképzéshez tartozó nyári egyetemi kurzusokon és távoktatási formákban részt vevők száma is (Mihály, 2009).

A finn tanterv és tanári kompetenciák

A finn oktatás legfőbb iránymutatója a nemzeti alaptanterv, a helyi tanterv és az éves iskolai tanterv. Az alaptantervet tízévente felülvizsgálják (Medovarszki, 2021). Tartalmazza a sajátos nevelési igényű tanulókra vonatkozó szabályokat, illetve az alapfokú művészeti oktatás, a migránsok oktatásának és a tanulók tanórán túli foglalkoztatásának kérdéseit is (Hunya, 2016). A tanterv egy általános oktatási keretet biztosít, a helyi tanterv az oktatási szolgáltatók és iskolák döntéseit, az éves iskolai terv a helyi tanterv gyakorlati megvalósítását határozza meg (Iivonen, 2016). Finnországban nincs tanfelügyelet, nemzeti tesztelés és egységes kompetenciarendszer. Utóbbiakat helyi szinten határozzák meg, mely többféle kompetencialehetőséget eredményez (Kálmán, 2011).

A *jouensuui* egyetemen kidolgozott kompetenciarendszer alapján a tanár pedagógusként irányítja a diákok tanulását és fejlődését, bevezeti őket a tanulás világába, támogatja gondolkodásukat és a tanulást, melyet értékeli is. Emellett elfogadja azt a felelősséget, amely szerint segítenie kell minden tanuló tanulási folyamatát. Szakértőként átlátja szakterületének rendszerét, képes a tantárgyi tartalmak alkotására és fejlesztésére (Falus, 2011), illetve az ének-zene tanárok esetében különösen meghatározó az a kompetencia, miszerint a pedagógus kultúrákövetítő, illetve e szellemben vezeti a tanulói képességek kibontakozását. A kutatásorientált szemléletet és az önreflexió fontosságát mutatja, hogy a kompetenciarendszer alapján a szakértő pedagógus számára fontos a tevékenységének kutatása, fejlesztése és értékelése. Teljes emberi mivoltában a pedagógus empatikus beszélgetőpartner, bátorító, támogató, a sokféleség iránt elfogadó és megértő. A tanulással kapcsolatos általános finn szemlélet megjelenik a tanári kompetenciákban is, miszerint a pedagógus tisztában van az élethosszig tartó tanulás koncepciójával, önmaga lehetőségeivel, korlátaival, az emberi

természetről alkotott elképzeléseivel, továbbá felelősségteljes felnőttként képes viselkedni (Falus, 2011). Az iskola fejlődésének segítőjeként a közös célért munkálkodik a szociális képességeket irányítva, saját szociális befolyását értve, értéket közvetítve, együttműködésre nevelve. Dolgozó állampolgárként célja a tanulók fejlődésének segítése, közreműködés az értékeik tisztázásában, etikai döntéseikben és világnézetük megalkotásában. Végezetül a tanulási tevékenység irányítójaként a munkához megfelelő biztonságot, légkört és tanulási környezetet teremt, illetve támogatja a különböző tanulási stílusokat (Falus, 2011). A Finn Nemzeti Oktatási Tárcsa széles körű kompetenciarendszert határozott meg, melyre a jövőben szüksége lehet a diákoknak, így az iskola is nagy szerepet játszik elsajátításukban. Ezek a gondolkodás és a tanulás megtanulása; az önellátás, a mindennapi teendők kezelése, a biztonság; részvétel és befolyásolás, a fenntartható jövő megépítése; fejlődés emberként és állampolgárként; a kulturális kompetencia, közreműködés és kifejezés; kompetencia a munka világához, a vállalkozás; a többnyelvű kommunikáció; valamint az IKT-kompetencia (Iivonen, 2016).

A finn pedagógusképzés

A leendő tanárok 10 felsőoktatási intézmény képzése közül választhatnak, ahol a mesterképzést is el kell végezniük, hogy taníthassanak. A gyógypedagógus-képzésre jelentkezőknek tanítói diplomával kell rendelkezniük. A pedagógusképzésben 10–15%-os túljelentkezés (Kálmán, 2011), a szakma megbecsültsége, magas presztízse okán ez a legnépszerűbb egyetemi szak (Benedek, 2005). A kétkörös felvételi vizsga első részében a tanulmányi eredmények (érettségi és középiskolai bizonyítvány) és a gyermekekkel kapcsolatos munkatapasztalat alapján juthatnak tovább a jelentkezők, majd az előzetesen kiadott pedagógiai szakirodalomból írásbeli vizsga, szituációs gyakorlat és interjú következik. A pedagógusképzésre bekerülők körében minimális a lemorzsolódás (Kálmán, 2011).

A képzés alatt személyes tanulmányi tervet kell írniuk a hallgatóknak, mely tartalmazza a képzési ütemezésüket, kreditszerzésüket, önreflexiójukat és tanítási attitűdjüket. A kurzusokat érdemjegyek helyett „teljesítette”–„nem teljesítette” értékeléssel zárják (Kálmán, 2011). A képzés során egyaránt figyelmet fordítanak a hallgatók tudományos, szakmai és személyes fejlődésére, kiemelt jelentősége van a kutatói szemléletnek, valamint tanárként is naprakész ismeretekkel kell rendelkezniük szakmájuk kutatási eredményeiről (Baranyi–Nagy, 2020). A pedagógusképzésben a gyermekekkel kapcsolatos kognitív fejlődéslelektani és kognitív pszichológiai ismeretek tanításának hiányát látja problémának a Helsinkii Egyetem professzora Kádár (2020) tanulmánya szerint.

Zenetanárok képzése Finnországban

Az iskolák első hat évfolyamán az osztálytanítók taníthatják az éneket, ám a hetedik–kilencedik évfolyam és a középiskola ének-zene óráinak tanításához zenetanári specializációt kell végezniük. Már az osztálytanítók általános képzésében is vannak kötelezően zenei tárgyak, melyek során éneklést, zenepedagógiát, zenei ismeretek és hangszeres ismeret kurzust végeznek el, majd a specializációjuk során ugyanezeket tanulhatják magasabb óraszámban és nagyobb mélységben. A középiskolai énektanári képzést megszerezhetik önálló szakként vagy ezekre a kurzusokra építve további egy vagy két év alatt (Letts, 2014). Ehhez három egyetem nyújt képzést: a Helsinki Művészeti Egyetemhez tartozó Sibelius Akadémia, az Oulu és Jyväskylä Egyetem (EAS, 2023). Programjaik a többi szakhoz hasonlóan szelétívek, átfogóak, szigorúak és országosan közel hasonlóak. Kurzusaik között szakiránytól függetlenül van szabad kíséretet fejlesztő is, melynek ismereteit a tanóráik zenei improvizációja során hasznosítják. A tanulmányok során e művészeti tárgy esetében is kiemelt szerepet kapnak a hallgatói kutatások (Safari, 2021), angol nyelven is elvárt a tudományos közlés (Uniarts, 2023). A 1882-ben alapított, a legnagyobb európai zeneakadémiák között számontartott Sibelius Akadémia is kiemeli a hallgatóinak adott kreatív szabadságot (Uniarts, 2023). A Jyväskylä Egyetem zenei mesterképzésein a hallgatók Multikulturális zeneoktatás pedagógiája; Zene és speciális oktatás; Zenei kompozíciók pedagógiája; Zenei megtestesítés; Zenei kreativitás; Művészetek és jólét nevű kurzusokon vehetnek részt, emellett választhatnak olyan tantárgyak közül, mint a Zenetechnológiai projekt; Zenei üzleti tanulmányok. Kifejezetten a tanári szakok kurzusai az Oktatás, társadalom és változások; Kölcsönhatás és együttműködés; illetve a Szakmai fejlődés, tanulási tanácsadás és kutatótanár elnevezésű tantárgyak (JYU, 2023).

A tanári professzió jellegzetességei

A pályakezdő tanárokat a Kezdő Pedagógusok Észak-Európában Hálózat keretében támogatják, ahol a tapasztalatcsere mellett megosztják egymással az új kutatások és összehasonlító vizsgálatok eredményeit (Kálmán, 2011). A tanárok alacsony óraszámuk mellett (Perjés, 2014) nagyfokú autonómiával rendelkeznek, szabadon választhatnak tanítási módszert (Kálmán, 2016) és tankönyvet, mely ingyenes a tanulóknak (Benedek, 2005). A pedagógusképzéshez hasonlóan a dolgozó pedagógusok körében is minimális a lemorzsolódás (Perjés, 2014). A diákokkal való kapcsolatukat a partnerség jellemzi (Mihály, 2009), ám a nagyobb létszámú és folytonosan változó csoportösszetétel miatt az órákon nehézséget jelenthet a tanárnak a személyes megismerkedés a tanítványaival. A tanulók irányítják saját

tanulásukat, a tanár szerepe ezáltal átalakul (Kádár, 2020). A tanítás célja elérni, hogy a tanulók szeressék, amit csinálnak, a tanárok a folyamatos fejlődést értékelik (Benedek, 2005). A pedagógusokkal és igazgatókkal együttműködve, kifejezetten a pedagógiai és szociális igényeiknek megfelelően tervezett iskolák kimagasló színvonalú, megfelelő tanítási-tanulási környezetet teremtenek a tanároknak és diákoknak (Sparks, 2012).

Baranyi és Nagy (2020) említi azokat a nemzetközi kutatásokat, melyek a diákok sikerei és a tanárok bérezése közötti pozitív kapcsolatról számolnak be. A kezdő tanárok fizetése viszonylag magas, ám az évek folyamán nem emelkedik nagymértékben (Varga, 2012), emellett az intézmény teljesítményalapú bért is adhat a pedagógusoknak (Kálmán, 2011). A kiegészítő bérek jutalmazzák a diákokkal elért sikereket, a tanórákon kívüli tevékenységeket, a speciális nevelési igényű tanulókkal való foglalkozást és a túlórákat is (Baranyi–Nagy, 2020). A gyakorlóiskolába jelentkező pedagógusokkal szemben magasabb elvárásokat támaszt és jelentősebb tapasztalatot vár el ez a típusú intézmény, mint más iskolák.

A munkáltató biztosítja a lehetőséget évente három-öt nap továbbképzésre. A tanárok továbblépési lehetősége az igazgatói poszt, illetve tudományos fokozatok megszerzése (Kálmán, 2011). A tanárok hivatásának presztízsét jelzi, hogy a Kálmán (2011) által idézett nemzetközi kutatások szerint ez a leginkább megbecsült szakma, illetve a férfiak véleménye szerint a legvonzóbb pálya leendő feleségük számára, a nők szerint a harmadik legjobb foglalkozás leendő férjük számára.

Az iskolai zenetanárok és a zeneórák helyzete

Az iskolai zeneórákon a zenei alapismeretek tanítása mellett nagy szerepet kap az improvizáció, a tanulók és pedagógusok közös hangszeres játéka és éneklése, illetve a tanárok rendelkezésére állnak digitális eszközök is, melyek egyre inkább szerves részét képezik a zeneoktatásnak (EAS, 2023), így a zenetanároktól nagyfokú kreativitást várnak el (Safari, 2021). Ahogy a többi, úgynevezett készségtárgy esetében, a zeneórákon is az óra elején a tanár elmondja, mivel fognak foglalkozni, és ezen belül mi az igazán fontos rész (Voogt, 2009). A népzene és a modern zene egyaránt része az óráknak, a tanárok saját zene komponálására is biztatják tanulóikat, akik hangszerek széles választékából találhatják meg a nekik tetsző hangszert. Kipróbálhatnak a finn népi hangszerektől, mint például a kantele, a klasszikus zenei hangszereken át a popzenei hangszerekig többféle zenei eszközt, például dobfelszerelést és basszusgitárt, de nagy szerep jut az éneklésnek is. Sok esetben hangstúdióval rendelkezik az iskola (Safari, 2021). A tanárok feltétlen bizalmat szavaznak a diákoknak, akik szívesen vesznek részt a zenélésben, mely erősíti a felelősségérzetüket, együttműködési képességüket és a közösséghez való tartozás érzését. A zeneórák mindenki számára lehetőséget biztosítá-

nak a zenei tevékenységek kipróbálására, de akik még mélyebben elmélyednének benne, és bővítenék tudásukat, magán vagy állami fenntartású zeneiskolákban is tanulhatnak (Safari, 2021), mely nem ingyenes, ára régióként változik (Letts, 2014).

Összegzés

A finn pedagógusok megbecsültek a szakmájukban és a társadalom körében mind anyagilag, mind státuszukban. Ennek okai lehetnek a finn oktatás történelme, az élethosszig tartó tanulás általános szemlélete, a szakmailag kiemelkedő pedagógusok alkalmazása az iskolákban, ezzel együtt a tanárképzésre jelentkezők nagyfokú szelekciója. Az iskolák fejlett infrastruktúrája megfelelő tanulási és munkakörnyezetet teremt, mely nagy szerepet játszik a zeneoktatásban, a digitális eszközökkel, különféle hangszerekkel felszerelt zeneterem és sok esetben hangstúdió használatának lehetőségében is.

A tanárképzés magas színvonalához hozzájárulhat a felvételi szelekció, így a leginkább alkalmas személyek taníthatják a gyermekeket. A hallgatók tanulmányi terve az önreflektív szemléletmódot, a kutatótanári szemlélet a személyes fejlődést biztosítja, valamint azt, hogy naprakész ismeretekkel rendelkezzenek a jövőbeli és jelenlegi pedagógusok. A kutatások iránti elvárások megjelennek a zenetanárok képzésében is, illetve tantárgyaik, mint a Zenei kreativitás, Művészetek és jólét, Zenetechnológiai projekt, Zenei üzleti tanulmányok, Oktatás, társadalom és változások, Kölcsönhatás és együttműködés, felkészítik őket a tanórákra, melyek során nagy szerepet kap az improvizáció, a közös zenélés, valamint a digitális eszközök használata.

A finn tantervi rendszer felépítése hasonló a hazánkban alkalmazotthoz. A tanfelügyelet és egységes kompetenciarendszer helyett az iskolák és egyetemek szabadon határozhatják meg elvárásaikat a pedagógus felé, illetve megjelenhet a teljesítményalapú bérezés is. A kezdő pedagógusokat egy szakmai hálózat segíti pályájuk elején, ám munkájukat nehezítheti a tanulócsoporthoz nagy létszáma. A pedagógusok magas szintű végzettsége, folyamatos továbbképzése, nagyfokú autonómiája és az alacsony óraszám egyaránt hozzájárulhat az oktatási rendszer magas színvonalához.

Irodalom

Baranyi Dániel – Nagy Katalin (2020): *A finn oktatási rendszer tanulságai*. 2022. 11. 01-i megtekintés, Magyar Közgazdasági Társaság – Fejlesztésgazdaságtani Szakosztály. <http://fejlodegazdasagtan.hu/2020/12/04/a-finn-oktatasi-rendszer-tanulsagai/>

- Benedek Mihály (2005): A „finn csoda” – és ami mögötte van – PISA-konferencia Helsinkiben. 2005. március 14–16. *Új Pedagógiai Szemle*, 55. 4. sz. 108–112.
- Csikós Csaba (2012): *Pedagógiai kísérletek kutatómódszertana*. Gondolat Kiadó: Budapest.
- EAS (é. n.): *Music Teacher Training (FI)*. European Association for Music in Schools. 2023.02.10-i megtekintés, <https://eas-music.org/countries/finland/music-teacher-training-fi/>
- Falus Iván (2011): A pedagógus pályára bocsátás feltételeire, a sztenderdekre vonatkozó nemzetközi tapasztalatok elemzése. In: Falus Iván (szerk.): *Tanári pályaalakalmasság – kompetenciák – sztenderdek. Nemzetközi áttekintés*. Eszterházy Károly Főiskola: Eger. 5–23.
- Hunya Márta (2016): *A tantervi szabályozás európai példái*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. 2022. 10. 22-i megtekintés, <https://ofi.oh.gov.hu/publikacio/tantervi-szabalyozas-europai-peldai#finno>
- JYU (é.n.): Jyväskylä Egyetem honlapja. 2023. 02. 17-i megtekintés, <https://studyguide.jyu.fi/2022/en/degreeprogram/mkama2020/>
- Iivonen, Pekka (2016): *A finn iskolarendszer felépítése és tantervi reformjai*. Finnish National Board of Education. 2022. 11. 01-i megtekintés, <https://docplayer.hu/32768928-A-finn-iskolarendszer-felepitese-es-tantervi-reformjai-pekka-iivonen-oktatasi-bizottsag-2016.html>
- Kádár György (2020): Zűrzavarban a finn iskola. Interjú Liisa Keltikangas-Järvinen professzor asszonnyal a finn közoktatás mai állapotáról. *Új Köznevelés*. 76. 5. sz. 17–20. <https://doi.org/10.37205/TEL-hun.2021.4.04>
- Kálmán Anikó (2016): Együttműködő tudásépítés a finn tanárképzésben. In: Zsolnai Anikó – Kasik László (szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban. A tanulás és nevelés interdiszciplináris megközelítése*. Szegedi Tudományegyetem BTK Neveléstudományi Intézet Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Tudományos Bizottsága: Szeged. 466–480.
- Kálmán Orsolya (2011): A folyamatos szakmai fejlődés helyzete Finnországban, különös tekintettel a pedagógusképzés bemeneti és kimeneti feltételeire. In: Falus Iván (szerk.): *Tanári pályaalakalmasság – kompetenciák – sztenderdek Nemzetközi áttekintés*. Eszterházy Károly Főiskola: Eger. 139–161.
- Kinyó László (2008): A finn oktatás–kutatás fejlesztése. Miniszterelnöki Hivatal Oktatás és Gyermeksegély Kerekasztal Program. 2023. 02. 21-i megtekintés, http://www.oktatasikerekasztal.hu/hattertanulmanyok/09/kinyo_finn.pdf
- Letts, Richard (2014): *Primary School Music Education in Finland*. Music in Australia Knowledge Base. 2023. 02. 20-i megtekintés, <https://www.musicinaustralia.org.au/primary-school-music-education-in-finland/>

- Medovarszki István (2021): A finn oktatási rendszer sajátosságai a tanári professzió szemszögéből. In: Medovarszki István (szerk.): *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp: 2021. Pedagógiai, neveléstudományi és szak módszertani tanulmányok*. Magánkiadás: Békéscsaba. 215–223.
- Mihály Ildikó (2009): *Milyen ma a finn iskolarendszer?* Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2022.10.22-i megtekintés, <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/iskolarendszerek/milyen-ma-finn>
- Perjés István (2014): Gyakorlatiasság, kreativitás és józan ész. A finn oktatás paradoxonjai? *Új Pedagógiai Szemle*. **64**. 1-2. sz. 5–14.
- Safari, Argine (2021): *Excitement, equity, exploration: Music Education in Finland*. National Association for Music Education. 2023. 02. 10-i megtekintés, <https://nafme.org/excitement-equity-exploration-music-education-in-finland/>
- Sparks, Sarah (2012): *Finland Rethinks Factory-Style School Buildings*. Education Week. 2023. 02. 23-i megtekintés, <https://www.edweek.org/policy-politics/finland-rethinks-factory-style-school-buildings/2012/07>
- Uniarts (é. n.): *Sibelius Akadémia honlapja*. 2023. 02. 13-i megtekintés, <https://www.uniarts.fi/en/units/sibelius-academy/>
- UTU (é. n.): *Turku Egyetem honlapja*. 2022. 12. 12-i megtekintés, <https://www.utu.fi/en>
- Varga Júlia (2012): *A tanárok foglalkoztatása és bérezése – hazai és nemzetközi kitekintés*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. 2022. 12. 19-i megtekintés, <https://ofi.oh.gov.hu/tanarok-foglalkoztatasa-es-berezese-hazai-es-nemzetkozi-kitekintes>
- Voogt, Joke (2009): *Finnország: A fejlesztés hangsúlyozása a versennyel és az összehasonlítással szemben*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. 2023. 02. 10-i megtekintés, <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/fejleszto-ertekeles/finnorszag-fejlesztes>
- Zakar Ágnes (2015): Magyarország és a skandináv országok közoktatása a PISA mérések tükrében. *Opus et Educatio*, **2**. 2. sz. 42–51. <https://doi.org/10.3311/ope.54>